

UDK 343.11.2
378.094 : 34 > (497.5) (047)
Primljeno 15. studenoga 2002.
Prikaz

Davor Mitrović*
Zvonimir Tomičić**

II. INTERKATEDARSKI SASTANAK NASTAVNIKA KAZNENOPRAVNIH PREDMETA PRAVNIH FAKULTETA HRVATSKIH SVEUČILIŠTA I VISOKE POLICIJSKE ŠKOLE U ZAGREBU

U Osijeku je, u organizaciji Katedre za kaznenopravne znanosti osječkog Pravnog fakulteta, 25. i 26. listopada 2002. održan II. interkatedarski sastanak nastavnika kaznenopravnih predmeta pravnih fakulteta hrvatskih sveučilišta i Visoke policijske škole u Zagrebu. Programom su kao središnje teme rasprave bile predviđene novosti u Zakonu o kaznenom postupku i predstojeća promjena Kaznenog zakona. Međutim, zbog velike važnosti i ozbiljnosti predstojećih promjena Kaznenog zakona, sudionici sastanka složili su se da se rasprava o novostima Zakona o kaznenom postupku ostavi za neku drugu priliku te da se pokuša zauzeti jedinstveni stav predstavnika kaznenopravne znanosti o mogućim novim rješenjima u Kaznenom zakonu. Skup je otvorio prof. dr. sc. Vladimir Ljubanović, redoviti profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Osijeku. Nakon uvodnih riječi provedena je o predviđenim temama vrlo zanimljiva i žustra rasprava u kojoj su izneseni brojni prijedlozi i kritike.

Raspravu, koju je vodio prof. dr. sc. Ante Carić, redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, započeo je uvodnim izlaganjem predsjednik Radne skupine Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave¹ **prof. dr. sc. Petar Novoselec**, redoviti profesor pravnih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Osijeku, u kojem je obrazložio ponuđena rješenja iz Nacrta prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. Zbog ograničenog vremena izlaganja, Novoselec je iznio i obrazložio samo najvažnije od predloženih promjena. U općem dijelu najvažnije promjene odnose se na produljenje rokova kod zastare i na krivnju. Zastarni rokovi su prekratki i dovode do prevelikog broja zastara u sudskoj praksi, a osuđenici često privremeno borave u inozemstvu i čekaju

* Davor Mitrović, sudski savjetnik na Županijskom sudu u Osijeku

** Zvonimir Tomičić, mlađi asistent Pravnog fakulteta u Osijeku

¹ U radnoj skupini još su bili: Ana Garačić, sutkinja Vrhovnog suda RH, Dubravko Palijaš, savjetnik u Ministarstvu pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Dragan Novosel, zamjenik glavnog državnog odvjetnika RH, Mladen Piškorec, predsjednik Županijskog suda u Bjelovaru, i Stanislav Rožman, odvjetnik iz Karlovca.

nastup zastare izvršenja kazne. U pogledu krivnje predlaže se niz novih rješenja. Tako se predlaže povratak na uobičajenu definiciju načela krivnje prema kojoj nema kazne bez krivnje, kao i nova koncepcija sastojaka krivnje. Naime, predlaže se ponovno uvođenje pojma bitno smanjene ubrojivosti, popravci odredaba o zabludama te novo definiranje pojma krajnje nužde koja se predviđa kao razlog isključenja krivnje, a s tim u vezi i brisanje članka 39. Kaznenog zakona. Stanoviti teorijski popravci predlažu se i u materiji sudioništva, a predlaže se i ukidanje odredaba o pravnim posljedicama osude, amnestiji i pomilovanju te promjena definicije o produljenom kaznenom djelu.

Značajne izmjene predlažu se na području sankcija. Uvodi se doživotni zatvor umjesto dugotrajnog zatvora, te se zbog toga mijenjaju i neke odredbe o uvjetnom otpustu. Zbog očito preblage kaznene politike, a u cilju jačeg generalpreventivnog učinka, predlaže se povećanje posebnog minimuma i posebnog maksimuma propisanih kazni zatvora kod kaznenih djela protiv života i tijela te kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta i koruptivnih kaznenih djela. Na posve nov način uređena je novčana kazna. Zadržan je sustav dnevnih dohodaka, ali se predlaže drugačiji način utvrđivanja visine dnevnog dohotka: na temelju imovinskih prilika počinitelja. Također je dopunjena odredba o oduzimanju imovinske koristi, kojom se predviđa izričita obveza suda da u svakom slučaju oduzme imovinsku korist.

U posebnoj dijelu značajne izmjene predlažu se na području gospodarskih kaznenih djela. Kao središnje kazneno djelo predviđa se kazneno djelo zlorabe povjerenja (čl. 227) koje stupa na mjesto dosadašnje zlorabe položaja i ovlasti (čl. 337. st. 3. i 4) ako je počinitelj odgovorna osoba. Uvođenjem te promjene nužno je ukinuti neka druga gospodarska kaznena djela (čl. 291, 292. i 294), ali i uvesti i neka nova, pa se uvodi kazneno djelo davanja i primanja mita u gospodarskom poslovanju. Nadalje, kod svih kaznenih djela protiv službene dužnosti isključena je mogućnost da njihov počinitelj bude i odgovorna osoba. Predlaže se uvođenje novih kompjutorskih kaznenih djela, i to kazneno djelo računalnog krivotvorenja i računalne prijave, dok se pooštrava kazna za oštećenje i uporabu tuđih podataka.

Kod kaznenih djela protiv života i tijela predviđa se promjena naziva dosadašnjeg kaznenog djela "teško ubojstvo" u "umorstvo" te brisanje kvalifikatornih okolnosti propisanih u čl. 91. st. 1. točka 1. i 2. koje se odnose na usmrćenje djeteta ili maloljetne osobe te ženske osobe za koju počinitelj zna da je trudna. Naime, predlagatelj smatra da svako ljudsko biće ima jednako pravo na život te da u kaznenom pravu nisu dopuštena stupnjevanja između vrednijih i manje vrijednih života. Suprotno tome, kao nova kvalifikatorna okolnost predlaže se usmrćenje suca, suca porotnika, državnog odvjetnika ili odvjetnika u svezi s obavljanjem njihovih dužnosti, jer se time ne napada samo ljudski život kao pravno dobro, nego i pravosuđe.

Predlaže se dekriminalizacija posjedovanja droge, koja će se ubuduće kažnjavati kao prekršaj. Zbog nedvojbene akutne potrebe predlaže se proširenje kaznenog djela širenja lažnih vijesti (čl. 322) i na "lažni alarm". Kod prometnih delikata predlaže se uvođenje novog kaznenog djela ugrožavanja prometa opasnom radnjom ili sredstvom.

Prof. dr. sc. Željko Horvatić, redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u svom osvrtu na izlaganje profesora Novoselca izražava respekt prema nekim promjenama koje su s kriminalnopolitičkih, doktrinarnih i nomotehničkih stajališta nužne u Zakonu iz 1997. godine, ali se oštro suprotstavlja opsegu reforme i brzini kojom se ona provodi te je uvjeren kako se cijela reforma, koja je iznimno značajna, odvija potpuno pogrešno. Horvatić smatra da je za tako krupne i opsežne promjene očigledno prerano i postavlja pitanje koji se zakonodavac još usuđuje nakon tako kratkotrajne primjene Kaznenog zakona u njega intervenirati tako krupnom novelom, koju smatra velikim pospremanjem i zahvatom Vlade koji je prije svega političke i reformatorske prirode s obzirom na prethodnu Vladu odnosno prijašnjeg zakonodavca. Kao primjer velike žurbe zakonopisca navodi posljednji članak Nacrta kojim se predviđa *vacatio legis* od samo osam dana. Smatra da bi taj rok možda i bio prihvatljiv da je riječ samo o kozmetičkim promjenama, ali to ovdje nije slučaj. Obrazloženja Nacrta smatra nedovoljnim i šturim, što uza sve do sada navedeno vidi kao podcjenjivanje i sadašnjeg zakonodavca i prethodnog koji je donio KZ 1997. godine, ali i kao podcjenjivanje sudova koji će primjenjivati taj zakon uz te rokove i s pomoću tih uputa koje im se daju u izričajima pojedinih zakonskih normi.

Potpuno neargumentiranom smatra promjenu članka 4. KZ. Naime, za to ne vidi nikakvih kriminalnopolitičkih razloga, a nema ni argumenta da je to smetalo praksi. Obrazloženje pak iz Nacrta da se na taj način sugerira monistički sustav smatra potpuno netočnim. Također, potpuno neargumentiranima ocjenjuje promjene u člancima 42. i 47. KZ, kojima se ponovno uvodi bitno smanjena ubrojivost i kod zablude mijenjaju okolnosti koje isključuju protupravnost. Daljnju ozbiljnu primjedbu upućuje ugovaranju interpretacije Zakona u zakonski tekst, kao što je npr. napatuk u članku 47. st. 3. ili posebno u članku 51. st. 5.

Najosjetljivijim pitanjem od najvećeg značenja Horvatić smatra promjene u kaznenim sankcijama, odnosno uvođenje kazne doživotnog zatvora i općenito značajno pojačavanje i zaoštavanje represije. Navodi da snižavanje kazni 1997. godine u odnosu na prethodni zakon nije bila "blaga ruka zakonodavca", nego rezultat upornog i dugogodišnjeg praćenja kaznene politike sudova, koji su se godinama u prosudbi konkretnih slučajeva kretali u donjoj trećini tadašnjih okvira, a sada se kreću u polovini raspona kaznenih okvira relativno propisanih kazni, što je razumnije. Vraćanje starih okvira kazni komentira sljedećim riječima: "... a vi ponovno vraćate stare okvire da biste imali razloga kritizirati

sudove da su preblagi i da su za cijeli kaos u državi krivi sudovi koji izriču preblage kazne. To je već ozbiljno političko pitanje. Jer najjednostavnije je Vladi reći: Mi smo propisali 10 godina, a sudovi daju 2 godine, znači ne provode kriminalnu politiku Vlade, i sudovi su krivi.”² U cjelokupnom pooštavanju kazni, koje je čini mu se apsolutno prioritetni cilj Vlade, Horvatić vidi razularenu represiju koja je, osim kroz doživotni zatvor i 30 godina običnog zatvora za djela u stjecađu, uzela maha i u posebnom dijelu ne ostavlja gotovo ni jedno djelo intaktno. Nadalje, kritizira predloženo produljenje zastarnih rokova koje je također u funkciji pojačanja represije te neće donijeti učinkovitije sudovanje, jer se zna kao nedvojbeno teoretska postavka i kriminološko te penološko znanstveno stajalište da su zastarni rokovi usko povezani pretežno ili u cijelosti sa svrhom kažnjavanja, a ne s učinkovitošću rada suda. Smatra da se takvim povećanjem represije suprotstavljamo svim tendencijama europskih i svjetskih kretanja i protivimo svim konvencijama te dolazimo samo na korak do antiabolicionizma i uvođenja smrtne kazne. Stoga Horvatić smatra da hrvatska kaznenopravna znanost ne može prihvatiti predložene promjene u paketu te da bez odgode valja obavijestiti predlagatelja o zaključcima ove interkatedarske konferencije s prijedlogom da svoje namjere još jednom podvrgne kritičkoj prosudbi.

Prof. dr. sc. Franjo Bačić, redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u miru, smatra da se iz predloženih izmjena ne da zaključiti koja je koncepcija ove reforme i koji je trebao biti njezin osnovni pravac. Ističe da se interveniralo bez kakvog određenog smisla, često tamo gdje nije trebalo, a nije se diralo u ono što je zasluživalo promjene (npr. kod mjera sigurnosti). Najlošiji utisak ostavlja masovno pooštrenje kazni kod postojećih kaznenih djela. Vrhunac je uvođenje kazne doživotnog zatvora, koja je besmislena. Besmislenija je od smrtne kazne. Ona se ne može nazvati “pravednom kaznom”, jer pravednost danas uključuje u sebe i brigu za čovjekovu budućnost. Takvom kaznom čovjeku se zatvaraju sva vrata za povratak u život, ne pruža mu se mogućnost da se vrati u društvo. Ona je naprosto akt čiste osvete. Tu besmislenost može donekle popraviti uvođenje obvezatnog uvjetnog otpusta.

Bačić se protivi promjenama sadašnjeg članka 4. KZ i drži obrazloženje neprihvatljivim. Naime, smatra da načelo krivnje treba ostati u sadašnjem obliku, koji nije u suprotnosti ni s mjerama sigurnosti, jer su one sve vezane za skrivljeno djelo. Kad bi se prihvatile predložene promjene, sankcije upozorenja i odgojne mjere ostale bi bez krivnje kao svoje podloge. U pogledu krajnje nužde iz članka 30. st. 2. drži diskutabilnim da počinitelj tu nije kriv, odnosno smatra da nije dobro niti staro rješenje niti nov prijedlog. Naime, tu je smisao opraštanje krivnje, a ne njezino isključenje, pa bi najprikladnija bila formulacija: “Neće se kazniti za učinjeno namjerno djelo”. Nema opravdanja ni za izbacivanje

² Citat iz autoriziranog tonskog zapisa izlaganja.

teksta “ili izravno predstojeću neskrivljenu opasnost” u članku 30. st. 1. jer je životno da počinitelj već kod neposredno predstojeće opasnosti ima pravo na krajnju nuždu.

Slaganje s predloženim izmjenama Bačić izražava za zajedničko izvršenje, kod kojeg predlaže upotrebu naslova “počinitelji i dionici” odnosno uporabu termina *dionici*, te za uvođenje termina *bitno smanjene ubrojivosti*. Korisnim smatra i izmjene kod novčanih kazni te predlaže izričito da se novčana kazna mora izraziti u kunskom iznosu. Nadalje, predlaže izričito rješavanje pitanja obročne otplate novčane kazne, kao i pitanje plaćanja kazne osoba koje ništa ne zarađuju, kao što su đaci, studenti, vojnici, pa i domaćice.

Svoje protivljenje izražava i brisanju članka 48. KZ, jer smatra da se odgovornost za medijska kaznena djela ne može riješiti primjenom općih odredbi o odgovornosti. Uostalom, te posebne odredbe, koje više-manje postoje svuda u svijetu, i nastale su baš zbog toga što to pitanje nije moguće riješiti primjenom općih odredbi. Također se odlučno protivi i brisanju pravnih posljedica osude, koje smatra važnim institutom kaznenog prava. Ne slaže se ni s brisanjem stavka 1. članka 56. jer smatra da on daje obvezatnu platformu za sudsko odmjeravanje kazne. Predlaže i konačno ubacivanje riječi “povrat” na odgovarajuće mjesto, jer smo vjerojatno jedini u svijetu izbacili tu riječ iz Kaznenog zakona. Drži da ne treba mijenjati postojeću formulaciju produljenog kaznenog djela, barem ne u predloženom smislu, jer ne stoje obrazloženja da su u produljenom kaznenom djelu djela izgubila karakter kaznenih djela, niti se kod produljenog kaznenog djela može tražiti identitet oštećenog, kada život upućuje na suprotno rješenje, da je oštećeno više različitih osoba.

Dr. sc. Davor Derenčinović, docent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ističe da pooštrenje represije (produženje rokova zastare, pooštrenje kazni) nije u skladu s trendovima i svrhom kažnjavanja te da je kazna doživotnog zatvora nepravedna, neprihvatljiva i nekorisna. Smatra da pojačana kaznenopravna zaštita djece i trudnica nije u suprotnosti s jednakošću ljudi. Posebno upozorava na obvezu usklađivanja našeg zakonodavstva s preuzetim međunarodnim obvezama, što se ponajprije odnosi na Konvenciju o sprječavanju financiranja terorizma, Kaznenopravnu konvenciju o korupciji i Konvenciju o kibernetičkom kriminalu.

Dr. sc. Igor Bojanić, asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku, pozdravlja predložene promjene kod počiniteljstva, ali smatra spornim treba li teoriju vlasti nad djelom ostaviti kao kriterij počiniteljstva, jer se ona ne može primijeniti na sva djela. Predloženim promjenama uvode se kod krajnje nužde ispričavajući razlozi, koji su u nas nedovoljno poznati, te smatra da bi bilo prikladnije formulaciju “nije kriv” zamijeniti sa “neće se kazniti”. Uvođenjem kazne doživotnog zatvora nastaje velika praznina između 15 godina zatvora i doživotnog zatvora.

Prof. dr. sc. Velinka Grozdanić, izvanredna profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, protivi se uvođenju kazne doživotnog zatvora i pooštrenju represije uopće, jer za to nema valjanih razloga. Smatra da ne treba ponovno vraćati institut bitno smanjene ubrojivosti, jer se time povećava pritisak na vještake, koji u nekim slučajevima preuzimaju ulogu samog suca, što u pravilu dovodi do znatnog ublažavanja kazne. Zalaže se za ukidanje dnevnih dohodaka kao mjerila novčane kazne te drži da “lažni alarm” treba ostaviti u području prekršaja.

Prof. dr. sc. Anita Kurtović, izvanredna profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, drži dvojbena generalnopreventivni učinak doživotnog zatvora. Ističe da europski sudovi imaju razrađene cijele sustave za izbjegavanje doživotnog zatvora te da se on efektivno izvršava u trajanju između 18 i 20 godina. Smatra da produženje rokova zastare neće riješiti zaostatke u rješavanju predmeta na sudovima. Na kraju upozorava da treba posvetiti veću pažnju mjeri obveznog psihijatrijskog liječenja, koja se ili ne izvršava ili se izvršava u neprikladnim uvjetima.

Prof. dr. sc. Berislav Pavišić, redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, drži da ovoj reformi nedostaje jasna kriminalnopolitička osnova, da nije zasnovana na istraživačkoj analizi, nego na intuiciji, da se može okarakterizirati kao srednje velika i da je kao takva prerana. Utvrđivanje jedinstvene osnove za donošenje KZ-a i ZKP-a te njihovu komplementarnost smatra nužnim. Također se protivi uvođenju kazne doživotnog zatvora, jer za njezino uvođenje nema ni potrebe ni dovoljne argumentacije. Upozorava na spornu učinkovitost prebrojnih uvjetnih osuda, kojih se ljudi ne boje, jer ih doživljavaju kao oslobađajuću presudu.

Prof. dr. sc. Davor Krapac, redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, iznosi značajne primjedbe na način rada na ovoj noveli. Naime, vremenski limiti i sastav povjerenstva pokazuju da nije bilo ozbiljnih priprema za tu novelu Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave. Smatra da na takvoj noveli nije dovoljan rad samo jednog profesora, a pogotovo ne u tako kratkom roku. Zaključuje da ne treba snižavati dignitet struke radom “preko noći” i da predstavnici kaznenopravne znanosti ne smiju biti puki činovnički servis Ministarstva, već da moraju nametnuti svoje uvjete za rad kako bi se zakoni mogli pripremiti *lege artis*. Na kraju ističe nužnost rješavanja odnosa našeg zakonodavstva sa Statutom Međunarodnog kaznenog suda.

Raspravu je zaključio profesor Novoselec svojim osvrtom na ključne primjedbe, pri čemu je ostao kod stajališta izraženih u Nacrtu i svom uvodnom izlaganju.

Nakon završetka rasprave formulirani su zaključci sastanka koje donosimo u cijelosti.

Zaključci II. interkatedarskog sastanka nastavnika kaznenopravnih predmeta pravnih fakulteta hrvatskih sveučilišta i Visoke policijske škole u Zagrebu

Nakon što je predsjednik radne skupine Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave obrazložio ponuđena rješenja iz Nacrta prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, ostali sudionici interkatedarske konferencije suglasili su se u sljedećem:

1. Opsežnijim promjenama kaznenog zakonodavstva valja pristupiti nakon temeljitog preispitivanja njihove kriminalnopolitičke opravdanosti. U tom kontekstu postignuća kaznenopravne teorije ne bi smjela biti uporabljena kao sredstvo ispunjavanja dnevopolitičkih zahtjeva.
2. To posebice vrijedi za pooštavanje kaznenopravne represije koje se u predloženim izmjenama prije svega očituje u produljenju zastarnih rokova, uvođenju kazne doživotnog zatvora i pooštavanju zakonske politike kažnjavanja u odredbama posebnog dijela Kaznenog zakona. Kazna doživotnog zatvora višestruko je neprihvatljiva. Ona je u suprotnosti s načelima pravednosti, ograničenja kaznenopravne prisile, individualizacije u kažnjavanju, a time i sa zahtjevima opće i posebne prevencije.
3. Obveza usklađivanja kaznenog zakonodavstva s preuzetim međunarodnim obvezama implicira inkriminiranje određenih zabranjenih ponašanja sadržanih u konvencijskom pravu. U tom smislu predložene izmjene nisu u skladu sa Statutom Međunarodnog kaznenog suda; nisu inkriminirana zabranjena ponašanja u Konvenciji o sprječavanju financiranja terorizma, dok su inkriminacije sadržane u Kaznenopravnoj konvenciji o korupciji i Konvenciji o kibernetičkom kriminalu tek djelomice obuhvaćene.
4. Sudionici interkatedarskog sastanka očitovali su spremnost da sudjeluju u oblikovanju Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona radi ostvarenja navedenih zaključaka.

590. str. prazna